

CONCERT MET SYNAGOGEMUZIEK UIT CURAÇÃO

Palm Music Foundation

Avery Tracht - bariton
Marcel Worms - piano

Woensdagavond 25 maart 2015
Synagoge Maastricht, Capucijnengang 2, 6211 RV Maastricht.
Aanvang concert 19.30h

Woord vooraf

Dit kaarslichtconcert is een initiatief van de Palm Music Foundation (www.palmmusicfoundation.com).

Het concert vindt plaats naar aanleiding van de tentoonstelling *Joden in de Cariben*. In het Joods Historisch Museum is van 30 januari tot 15 juni 2015 de fascinerende geschiedenis te zien van Joodse gemeenschappen in landen als Brazilië, Curaçao en Suriname. Het verhaal begint zo'n vierhonderd jaar geleden, toen Spaans-Portugese joden zich in 1593 in het vrije Amsterdam vestigden. Vanuit Amsterdam vertrok een deel van de Sefardische Joden vanaf 1637 naar *Mauritsstad* in Brazilië. Het verjagen van de Nederlanders in 1654 uit de kolonie in Brazilië, vormde mede aanleiding voor de komst van Joodse Nederlanders naar o.a. *Nieuw Amsterdam*, naar Suriname en ook naar Curaçao. Eerder al, in 1651, hadden de eerste Sefardische Joden zich gevestigd op Curaçao. Zij namen mee hun Spaans-Portugese taal, vele culinaire en andere tradities maar ook de bijzondere Sefardisch-Joodse synagogemuziek.

Tijdens dit door Avery Tracht en Marcel Worms te geven concert wordt een selectie uitgevoerd uit de rijke verzameling aan liederen die tot op vandaag gezongen worden in de synagoge op Curaçao. Daarnaast zal Marcel Worms een aantal werken spelen die gecomponeerd werden door de Joods-Curaçaose componisten Abraham Mordechay Capriles, Abraham Zacarías Lopez Penha en Charles Maduro. Ook zal hij een aantal composities vertolken van niet-Joodse componisten die een speciale band hebben gehad met de Joodse gemeenschap op Curaçao.

Programma 18 maart 2015

Liederen uit de synagoge

Baruch Haba	Traditional
Kohanecha	Traditional
Rom'mu-Gad'lu	Christiaan Ulder (1843-1895)
T'hilat Adoshem	Wedding Prayer

Piano solo

Pensée (andante mosso)	Abraham Mordechay Capriles (geb. 1864)
Una Naranjera (valse)	Abraham Mordechay Capriles (geb. 1864)
El Aniversario (danza)	Christiaan Ulder (1843-1895)
Causerie (danza)	Abraham Lopez Penha (1865-1927)

Liederen uit de synagoge

Adon Olam	David Aharon de Sola (1796-1860)
Mi Chamocha	Unknown
Ein Kelokeinu	Pavel Slavensky (1909-1999)
S'u Sh'arim	Unknown
Bendigamos	Traditional

Curaçao's lied

Atardi	Jacobo Palm (1887-1982) Op een gedicht van Joseph Sickman Corsen
--------	---

Piano solo

Huwelijk's Marsch	Jan Gerard Palm (1831-1906)
Marcha Nupcial	Sebastian Zacarías Díaz Peña (1844-1926)
Curaçao (valse)	Charles Maduro (1883-1947)
Hélène (Morceau Caractéristique)	Charles Maduro (1883-1947)

Liederen uit de synagoge

Eitz Chayim	Traditional
Adon Olam	Charles Maduro (1883-1947)
V'shamru	Unknown
Mizmor l'David	Traditional
Adon Olam	Christiaan Ulder (1843-1895)

Curaçao's lied

Sur l'aile du vent voyage	Joseph Sickman Corsen (1853-1911)
---------------------------	-----------------------------------

Lied uit de synagoge

Hal'luyah (Psalm 150)	Traditional
-----------------------	-------------

Over de musici

Bariton Avery Tracht, werd geboren in Dayton, Ohio in de Verenigde Staten. Hij studeerde zang aan de Eastman School of Music en het conservatorium van Cincinnati en had een vooropleiding aan het Franz Schubert Instituut in Wenen. Avery Tracht werd in 1982, na zijn studie aan het Hebrew Union College School of Sacred Music ingewijd als chazan. Sinds zijn inwijding is hij voorzanger geweest bij liberaal joodse synagogen in o.a. New York, Jeruzalem, Duitsland en ook in Amsterdam. In 2007 kreeg hij een eredoctoraat in muziek van de Hebrew University in New York.

Pianist Marcel Worms studeerde aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam. Na zijn eindexamen in 1987 specialiseerde hij zich in kamermuziek bij Hans Broekman en in 20ste-eeuwse pianomuziek bij Alexandre Hrisanide. Ook volgde hij lessen bij Yuri Egorov en bij Alicia de Larrocha. Marcel Worms is actief als kamermuzikspeler en als solist. Marcel Worms heeft talrijke pianoconcerten gegeven in Europa, in Noord- en Zuid-Amerika, Afrika en in het Midden- en Verre Oosten. Van hem verschenen 33 CD-opnamen. Op zijn CD *Danzas Caribeñas* vertolkt hij klassieke salonmuziek uit Curaçao, Cuba en Venezuela.

Over de componisten

David Aharon de Sola (Amsterdam, 1796 – Londen, 1860)

Op erg jonge leeftijd, kreeg David Aharon de Sola in 1818 al een aanstelling als chazan in de Joodse gemeente “Shaar Hashamayim” in Londen. Hij heeft verschillende fraaie composities geschreven voor uitvoering in de synagoge. In 1857 bracht hij het boek “The Ancient Melodies of the Liturgy of Spanish and Portuguese Jews” uit. In de bijlagen van dit boekwerk had hij het vandaag uitgevoerde Adon Olam van hemzelf opgenomen. Dit werk werd bijzonder populair in synagogen zowel in Europa en in Amerika.

Abraham Mordechay Capriles (Curaçao, 1864 – Venezuela)

Abraham (Bro) Capriles was een van de meer talentvolle muziek leerlingen van Jan Gerard Palm. In zijn boek *Del Curaçao que se va* (Het Curaçao dat verdwijnt) typeert de schrijver John de Pool zijn vriend Abraham Capriles als “een van onze grote wals-componisten”. Hij gaf meermalen concerten in de sociëteit *Salon Capriles*. Abraham Capriles emigreerde naar Venezuela.

Joseph S. Corsen (Curaçao, 1853- Curaçao, 1911)

De dichter-musicus-componist Joseph Sickman Corsen was van 1885 - 1911 organist in de Tempel Emanu-El. Corsen was initiatiefnemer tot het oprichten van het weekblad *Notas y Letras*. In dit toonaangevende tijdschrift publiceerden dichters, schrijvers en componisten uit Latijns Amerika en het Caribisch gebied hun gedichten, korte verhalen en composities. Corsen publiceerde in 1905 het gedicht *Atardi*. Het is het eerste gedicht in het Papiaments dat ook de tand des tijds wist te doorstaan.

Sebastian Diaz Peña (Puerto Cabello , 1844 – Maracay, 1926)

De Venezolaanse pianovirtuoos Sebastian Diaz Peña week in 1910 om politieke redenen uit naar Curaçao. In zijn meest bekende wals *Marisela*, kopieerde hij het tweede deel van de wals *Mita* van Jan Gerard Palm. Pedro Gutierrez (1870-1954) kopieerde vervolgens integraal de wals van Diaz Peña en gaf dit de naam *Alma Llanera*. Dit werd de meest bekende Venezolaanse joropo. In 1918 componeerde Diaz Peña ter gelegenheid van de bruiloft van Haydée Delvalle en Elias Moreno Brandao zijn *Marcha Nupcial*.

Abraham Zacarías Lopez Penha (Curaçao, 1865 – Barranquilla, 1927)

De dichter-schrijver-musicus Abraham Lopez Penha was een talentvolle muziek leerling van Jules Blasi (1843-1887). Hij vestigde zich in 1887 in Barranquilla, Colombia. Ofschoon Lopez Penha op Curaçao alleen onder kenners enige bekendheid geniet, is hij in Latijns Amerika waarschijnlijk de meest befaamde Curaçaose dichter en schrijver.

Charles Maduro (Curaçao, 1883 – New York, 1947)

De bankier Charles Maduro is afkomstig uit de muzikale familie Maduro. In 1927 vertrok Charles Maduro naar New York. Daar wist hij naast zijn werk als bankier tijd vrij te maken om te componeren. Veel van zijn werken zijn zowel voor piano als voor orkest gearrangeerd. Zijn *Scherzo Espagnole* werd samen met zijn *Rhapsodie Espagnole* in 1931 door het Manhattan Symfonieorkest uitgevoerd.

Christiaan Ulder (Curaçao, 1843 – Curaçao, 1895)

Christiaan Ulder bekleedde al op 13 jarige leeftijd de post van organist in de St.-Annakerk op Curaçao. Zijn mis voor koor en orgelbegeleiding kreeg grote bekendheid in Venezuela. In 1873 werd Chris Ulder aangesteld als organist van de synagoge Mikvé Israel. Hij heeft deze post tot aan zijn dood in 1895 bekleed. Diverse van zijn composities worden tot op vandaag gezongen in de synagoge op Curaçao.

Jacobo Palm (Curaçao, 1887 – Curaçao, 1982)

Jacobo Palm was o.a. concertmeester in het Curaçaos Filharmonisch Orkest en altviolist in het Curaçaos strijkkwartet. Hij was meer dan 50 jaar organist in de basiliek St. -Anna. Als pianist is hij opgetreden met musici van wereldfaam zoals de Argentijnse violist Dalmau en de Russische cellist Sykora. Palm heeft aan verschillende generaties van Joodse families op Curaçao muziekonderricht gegeven.

Jan Gerard Palm (Curaçao, 1831 – Curaçao, 1906)

Jan Gerard Palm is de oudst bekende componist van Curaçao. Als componist heeft hij meer dan 180 composities geschreven. Naast dansmuziek heeft Palm ook grotere werken voor orkest en voor piano en viool en muziek voor diensten in de synagoge, de protestantse kerk en de vrijmetselaarsloge gecomponeerd. Palm was van 1865-1885 organist in de synagoge Emanu-El. Na het overlijden van Christiaan Ulder in 1895 is hij ook enige jaren organist geweest in de synagoge Mikvé Israël.

Pavel Slavensky (Hongarije, 1909 – Skokie, Illinois 1999)

Pavel Slavensky werd geboren als Yaakov Freilich. In de Tweede Wereldoorlog wijzigde hij uit voorzorg zijn naam in die van Pavel Slavenski. Slavenski verhuisde in 1947 naar de Verenigde Staten. Daar werd hij cantor in Detroit en later in Chicago. Hij was solozanger in o.a. de Jewish Choral Society en voorzitter van de Cantor Association in de Verenigde Staten.

De liedteksten (in vertaling)

Baruch Haba

May the one who enters be blessed in the name of Adoshem;
We bless you from the House of Adoshem. Adoshem is G-d;
G-d has given us light:
Bind the festal offering to the horns of the altar with cords,
You are my G-d and I will praise You;
You are my G-d and I will extol You.
Praise Adoshem for G-d is good, G-d's steadfast love is eternal.

Kohanecha

Your officiants will be clothed with righteousness,
and Your pious sing for joy ,
for the sake of David, Your servant
do not turn away the face of Your anointed. (Psalm 132)

Rom'mu-Gad'lu

Exalt The Mighty One, our G-d, bow down before G-d's footstool, G-d is holy!
Exalt the name of The Ineffable One, bow down before G-d's holy mount,
for holy is The Awesome One, our G-d! (Psalm 99)
Nothing is as holy as The One, nothing without You, no rock like our G-d.
(I Samuel 2)
For who is G-d except for The Living One, and who is a rock besides our G-d?
(Psalm 18)
A law Moses commanded us, a heritage for the congregation of Jacob. (Deuteronomy 33)
She is a tree of life to those who hold her fast, and all who cling to her find happiness. (Proverbs 3)
Her ways are ways of pleasantness, and all her pathways are peace. (Proverbs 3:17) There is abundant
peace to those who love Your Torah, and they have no obstacle. (Psalm 119)
The Lord shall grant strength to His people; the Lord shall bless His people with peace. (Psalm 29)

T'hilat Adoshem

My mouth shall utter the praise of Adoshem,
and all creatures shall bless G-d's holy name forever and ever.
We will bless You G-d now and always. Hallelujah!

Adon Olam

Eternal master, who reigned supreme,
Before all of creation was drawn;
When it was finished according to his will,
Then "King" his name was proclaimed to be
When this our world shall be no more,
In majesty he still shall reign,
And he was, and he is,
And he will be in glory.
Alone is he, there is no second,
Without division or ally;

Without beginning, without end,
To him is the power and sovereignty
He is my G-d, my living redeemer
Rock of my affliction in time of trouble
He is my banner and refuge
Filling my cup the day I call
Into his hand I commit my spirit
When I sleep, and I awake
And with my spirit, my body
The Lord is with me, I will not fear

(In the Sephardic version there is one extra verse. It can be found in the Maduro and Ulder versions of Adon Olam)

Priceless, without representation,
Unchangeable, irreplaceable,
Without association, without separation,
Great in strength and valor,

Mi Chamocho

Who is like You, O G-d, among the gods that are worshipped?
Who is like You, majestic in holiness, awesome in splendor, working wonders?

Ein Kelokein

There is none like our G-d; there is none like our Eternal One;
There is none like our Ruler; there is none like our Redeemer.

Who is like our G-d? Who is like our Eternal One?
Who is like our Ruler? Who is like our Redeemer?

We will give thanks to our G-d; we will give thanks to our Eternal One;
We will give thanks to our Ruler; We will give thanks to our Redeemer.

Praised be our G-d; praised be our Eternal One;
Praised be our Ruler; praised be our Redeemer.

You are our G-d; You are our Eternal One;
You are our Ruler; You are our Redeemer.

S'u sh'arim

Lift up your heads, O gates! Lift yourselves up, O ancient doors!
Let the Sovereign of glory enter. Who is this Sovereign of glory?
The G-d of Hosts is the Sovereign of glory!

Bendigamos

Let us bless the Most High, the Lord who raised us,
Let us give him thanks, for the good things which he has given us.
Praised be his Holy Name, because he always took pity on us.
Praise the Lord, for he is good, for his mercy is everlasting.

Let us bless the Most High, first for his Law, which binds our race
with heaven continually,
Let us bless the Most High, secondly for the bread
and also for the foods which we have eaten together.
For we have eaten and drunk happily, his mercy has never failed us.
Praise the Lord, for he is good,
For his mercy is everlasting.
Blessed be this house, the home of his presence, where we keep his feast,
with happiness and permanence.
Praised be his Holy Name, because he always took pity on us.
Praise the Lord, for he is good, for his mercy is everlasting.
Give thanks to the Lord, for He is good. His mercy endures forever.

Atardi (vertaling P.J. Poiesz)

Waarom 't is, 'k en wete niet;
Maar een sombre nacht van smarte
Donkert immer in mijn harte
Als de Zon in zee vervliet

Is-t een voorgevoeld verdriet?
Soms een echo van 't verleden?
Of is 't droefheid zonder reden,
Temperament en anders niet?

Zie 'k een donkere smartenstoet
Verre op weg, reeds lang te voren,
Smarten, nu nog niet geboren,
Maar die 'k eenmaal kennen moet?

Kermt daar diep in 't hart verloren
Verre klacht van oude pijn
Die reeds lang gestild moest zijn,
Wijl 'k haar bron niet op kan sporen?

Eitz Chayim

She is a tree of life to all who hold fast to her; her supporters are fortunate. Her ways are ways of pleasantness, all her pathways are peace.

V'shamru

The people of Israel shall keep Shabbat, observing Shabbat throughout the ages as a covenant for all time. It is a sign for all time between Me and the people of Israel.
For in six days Adoshem made heaven and earth, and on the seventh day G-d ceased from work and was refreshed.

Mizmor l' David

A song of David:

Praise the Lord, all celestial beings, praise the Lord for His glory and strength!

Praise the Lord, whose name is great; worship the Lord in beauty of holiness.

The Eternal's voice above the waters! The G-d of glory thunders!

The Eternal's voice, with power - the Eternal's voice, majestic - the Eternal's voice break cedars, shatters Lebanon's cedars:

Until Lebanon skips like a calf, Sirion like a wild young ox.

The Lord's voice sparks fiery flames; the Lord's voice makes the desert spin;

The Lord's voice shakes the the Kadesh desert; the Lord's voice uproots the oaks, and strips the forests bare, while in His temple all cry: "Glory!"

The Lord, enthroned above the flood, the Lord will reign for ever.

The Lord will give strength to His people, the Lord will bless His people with peace. (Psalm 29)

Sur l'aile du vent voyage

On the wing of the fickle wind, go my lament and my moaning sigh of desire

There they go making their way, but... who knows if they'll reach your heart, their goal, these sorrows, that leave on the wing of the fickle wind

On the wing of the fickle wind I repeat the kisses of my love every day

There they go making their way, but... who knows if they'll reach your mouth, their goal, these caresses, that leave on the wing of the fickle wind

On the wing of the fickle wind I recount my desires, the wildest, the most secret

There they go making their way, but... who knows if they'll reach your soul

All these dreams that leave on the wing of the fickle wind

On the wing of the fickle wind.

Hal'lujah (Psalm 150)

HALLELUJAH!

Praise G-d in G-d's sanctuary;

praise G-d in the shy, G-d's stronghold.

Praise G-d for mighty acts;

praise G-d for G-d's exceeding greatness.

Praise G-d with blasts of the horn;

praise G-d with harp and lyre.

Praise G-d with timbrel and dance;

praise G-d with lute and pipe.

Praise G-d with resounding cymbals;

praise G-d with loud-clashing cymbals.

Let all that breathes praise G-d. Hallelujah!

De Sefardische synagogemuziek op Curaçao

De liturgische en muzikale traditie van de Sefardische Joden op Curaçao kent haar oorsprong in de tradities van de Sefardische erediensten in Amsterdam, die op hun beurt weer een voortgezette traditie zijn van de vele eeuwen die de Sefardische Joden verbleven in Spanje en Portugal. Rodrigues Perreira geeft in zijn artikel in "Beloofde Land, Pesach 1996" aan dat originele Sefardische muziek heel nauw verwant is met het gezang van de Levieten tijdens de tempeldiensten in het oude Israël. Al vóór de verwoesting van de eerste tempel bestond er een Joodse vestiging op het Iberische schiereiland. In de vroege 19e eeuw vond in sommige Duitse synagogen het gebruik van muziekinstrumenten tijdens de dienst ingang. Ook werd naar voorbeeld van Katholieke en Protestantse kerken in diverse synagogen het orgel ingevoerd. Tijdens een in 1845 gehouden Rabbijnenconferentie in Frankfurt, werd eenstemmig besloten om nieuwe richtlijnen voor de liturgie op te stellen en het gebruik van het orgel in de synagoge ook op de sabbat en op feestdagen toe te staan. In Wenen maakte cantor Salomon Sulzer (1804-1890) gebruik van nieuwe muziek die speciaal voor de synagoge gecomponeerd was. In 1838 publiceerde hij zijn verzameling composities "Shir Zion" voor diensten in de synagoge met bijdragen van niet-Joodse vrienden als Schubert, Seyfried en Würfel. Sulzer gebruikte het orgel en liet ook gezangen in de volkstaal zingen. Sulzer's composities en die van Louis Lewandowski (1821-1894), de meest spraakmakende cantor in het toenmalige Berlijn, vormden de basis van veel nieuwe synagogale muziek.

Het afsplitsen en weer samengaan van twee Joodse gemeenten op Curaçao

Ook de Joodse dienst op Curaçao ontwikkelde zich in de 19^e eeuw onder invloed van wat er zich in het buitenland afspeelde. Door de handel en scheepvaart in de 19^e eeuw op Curaçao, bereikten veel leden uit de Joodse gemeenschap een relatief grote mate van welvaart. Als gevolg hiervan ging men vaak naar het buitenland en maakte men daar kennis met belangrijke nieuwe stromingen van dat moment. Curaçaose Joden die in Europa of de Verenigde Staten hadden gestudeerd, wilden de vrijzinnige ideeën die ze hadden opgedaan, op Curaçao voortzetten. Binnen de Joodse gemeenschap op Curaçao ontstond hiermee een controverse over de religieuze diensten in de Synagoge Mikvé Israel. Dit leidde uiteindelijk tot een afsplitsing en de bouw van een nieuwe synagoge Emanu-El. Het gebouw "De Tempel" dat voor de diensten van Emanu-El werd gebouwd en op 12 september 1867 werd ingewijd, is naar voorbeeld van een gelijknamige synagoge uit New York gebouwd. Met de nieuwe synagoge kwam er ook een hervorming van de traditionele synagoge-zang en werden nieuwe liederen geïntroduceerd tijdens de wekelijkse diensten in de synagoge. Curaçaose componisten van Joodse origine zoals Jeosuah Naar jr.

en Mordechay Capriles speelden hierbij een belangrijke rol, naast de niet-Joodse componisten Jan Gerard Palm, Chris Ulder en Joseph Sickman Corsen.

Zowel Jeosuah Naar jr. als Mordechay Capriles waren bekende figuren in het culturele leven van de 19^e eeuw op Curaçao. Zo werd op initiatief van Jeosuah Naar in 1871 het *Teatro Naar* gebouwd. Jeosuah Naar wist diverse beroepstoneelgezelschappen naar Curaçao te halen.

Mordechay Capriles verwierf faam op Curaçao met de oprichting van een gemengd koor bestaande uit 60 zangers en zangeressen. Dit koor maakte haar debuut tijdens een uitvoering in 1864 bij de viering van het Chanoekafeest in de synagoge op Curaçao.

De synagoge Emanu-El werd bij de bouw voorzien van een pijporgel. Jan Gerard Palm werd de eerste organist in de nieuwe synagoge. Hij werd in 1885 opgevolgd door de Curaçaose dichter-musicus-componist Joseph Sickman Corsen die tot aan zijn overlijden in 1911 aanbleef. In zijn boek "Romenu-Exalt; The music of the Sephardic Jews of Curaçao" wijst cantor Swerling het prachtige orgel in de synagoge Emanu-El aan als reden dat nog meer leden van de gemeente Mikvé Israël de overstap maakten naar die van Emanu-El. Na verhitte discussies, besloot rabbi Chumaceiro toen om ook in het gebouw van Mikvé Israël een orgel toe te staan. Zoals te verwachten viel, was dit Amsterdamse pijporgel van de firma Flaes en Brünjes dat in 1866 gebouwd werd, groter en indrukwekkender dan dat van Emanu-El. Het prachtige orgel bestaat nog steeds. Het werd enige jaren terug, ter gelegenheid van het 350 jarig herdenkingsjubileum van de Joodse gemeenschap op Curaçao volledig gerestaureerd. Het Flaes en Brünjes orgel is het oudste nog in gebruik zijnde pijporgel van het Caribisch gebied en waarschijnlijk het op één na oudste in Amerika.

De twee gemeenten Mikvé Israël en Emanu-El besloten in 1963 *de facto* en in 1964 *de jure* weer samen te gaan tot de gemeente Mikvé Israël-Emanuel.

Woord van Dank

- Aan Hans Ziekenoppasser die de stimulans gaf tot de organisatie van dit concert
- Aan Mw. Josette Capriles Goldish voor haar deskundige commentaar bij het samenstellen van de tekst van dit programmaboekje
- Aan de Joodse gemeenschap op Curaçao voor hun financiële bijdrage om dit concert mogelijk te maken